

УДК 342.95

Савченко А.В.

магістрант

Запорізький національний університет

Віхляєв М.Ю.

д.ю.н., доцент кафедри конституційного і трудового права

Запорізький національний університет

ДЕВОЄНІЗАЦІЯ СБУ: РЕФОРМАЦІЙНИЙ КРОК НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

«Реформу устоїв слід починати з реформи законів» (К. Гельвецій)

Постановка проблеми. Внутрішньо та зовнішньополітичні реалії становища України на міжнародній арені, її прагнення закріплення за собою статусу цивілізованої демократичної держави європейського рівня неодмінно тягне за собою процес поглибленого реформування найважливішого сегменту влади – правової системи. За останні роки багатьох нововведень перетерпіла судова система України, зазнали змін у своїй діяльності органи прокуратури із прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України, розпочалось введення докорінних змін в систему адвокатури.

Питання реформування правоохоронних органів зараз є надзвичайно актуальним для України. Це визнано на найвищому рівні і вказано в ЗУ «Про основи національної безпеки України» [2, ст. 8]. Незважаючи на це, українська система правоохоронних органів і досі «практично повністю відтворює за назвами, формою та змістом діяльності радянську модель» [6]. Численні спроби її реформування дотепер були невдалими, достатньо згадати так і нереалізовану спробу створення Національного бюро розслідувань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В юридичній літературі окремі аспекти реформування СБУ розглядалися у працях таких вчених-науковців: В. Антипенко, В. Крутов, В. Пилипчук, Г. Ситник та ін. Вод-

ночас питання щодо системного та цілісного розгляду проблеми девоєнізації СБУ та ефективного її розв'язання предметно не розглядалися. Проте оптимізація зазначеного процесу залишається доволі актуальною та важливою, особливо з точки зору перспектив реформування СБУ, оптимізації системи правоохоронних органів, побудови їх ефективної моделі, як важливий чинник здійснення ефективних державно-правових реформ, та, зрештою, формування в Україні сучасної європейської моделі держави.

Формулювання завдання дослідження. Метою цієї наукової статті є науково-теоретичне дослідження проблеми девоєнізації СБУ на сучасному етапі проведення в Україні ефективних державно-правових реформ та розбудови ефективної та дієвої системи правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. Просування України шляхом демократичних перетворень зумовлює складний та закономірний процес проведення в Україні реформи системи правоохоронних органів, забезпечення її ефективності та дієвості, передусім, у контексті забезпечення та гарантування прав та свобод людини і громадянина як важливого і ключового конституційного обов'язку держави. Адже, за експертними даними, Україна посідає 104-те місце із 163 місць у рейтингу найбільш корумпованих держав світу. Такі результати оприлюднені моніторинговим комітетом ООН. У цьому контексті особлива увага має бути прикута до проблем реформу-

вання Служби безпеки України (далі – СБУ) як державної інституції, що стоїть на сторожі безпеки особи, суспільства та держави, забезпечуючи та консолідуючи їх інтереси. На СБУ покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. Зважаючи на це, до основних завдань СБУ також належить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо становлять загрозу для життєво важливих інтересів України.

Найактуальнішим питанням сьогодення у діяльності СБУ є необхідність її ефективного реформування, яке має здійснюватися виключно крізь призму уточнення місця у системі державних інституцій, її правосуб'єктності визначення пріоритетів діяльності, оптимізації організаційної структури, удосконалення кадрового менеджменту, що забезпечить спроможність останньої відповідати вимогам, які висуваються до спецслужб сьогодення, оперативно та ефективно протидіяти основним викликам і загрозам безпеці держави.

На сьогоднішній день Служба безпеки України завдяки своєму правовому статусу та специфіці діяльності залишається однією з найголовніших та найсекретніших органів безпеки держави. Це зумовлено тим, що СБУ здатна у повному обсязі брати на себе вирішення всіх завдань, визначених Законом України «Про Службу безпеки України» [1] та поставлених вищим керівництвом держави, а саме: захист державного суверенітету, кон-

ституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного, оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувальної діяльності іноземних спецслужб, підривної діяльності з боку окремих організацій та осіб. Виконується цілеспрямована робота щодо запобігання, виявлення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління, економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам та цілісності України [3].

Питання реформування СБ України постає, насамперед, через її небезпечність з політичної точки зору, адже спецслужба є багатофункціональним інструментом, сфера застосування якого може бути досить широкою, адже вплив керівників СБ України визначається не лише наявністю технічних інструментів для зняття інформації, а й широкими оперативними можливостями для її реалізації [4].

Незважаючи на деструктивний характер політичних мотивів реформування, його план містить багато корисних з правової точки зору ініціатив, які у разі їх послідовної реалізації можуть сприяти підвищенню ефективності у роботі спецслужби.

Одним із вищезазначених реформаторських кроків є процес девоєнізації спецслужб, який має бути проведений в ході процесу європейської та євроатлантичної інтеграції. Вважається, що військова структура, якою є зараз Служба безпеки України, не відповідає вимогам сучасності, ускладнює процедуру контролю над нею і фактично є неов'язковою для виконання нею своїх завдань [5].

Так, процес девоєнізації являє собою скасування військового статусу працівників СБ України і перетворення їх на цивільних осіб. Збереження статусу військовослужбовців має бути закріплене лише за співробітниками спеціальної групи антитерору «Альфа» через особливо небезпечний та конфіденційний характер її діяльності. Отже, після проходження

процесу девоєнізації, працівники СБ України підпадають під загальне коло правового регулювання діяльності державних службовців, що полегшує порядок контролю їх діяльності та притягнення до відповідальності за скоєння злочинів у сфері службової діяльності. Таким чином, діяльність Служби безпеки України має стати більш прозорою та підконтрольною для вищих органів державної влади.

Але, окрім позитивної сторони процедури девоєнізації, працівники СБ України вбачають і певні недоліки, які насамперед стосуються передбачених чинним законодавством пільг, які отримують військовослужбовці та члени їх родини. Згідно з Інформацією Урядового Порталу про пільги, передбачені чинним законодавством для осіб різних пільгових категорій станом на 2012 р., ветерани СБУ, працюючі службовці та члени їх сімей мають наступні пільги: безоплатне користування закладами охорони здоров'я Міністерства оборони України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, інших центральних органів виконавчої влади та військових формувань; першочергове безоплатне придбання ліків за рецептами лікарів; першочергове медичне обстеження, диспансеризація та госпіталізація; 50 % знижка плати за користування житлом (квартирної плати) та плати за комунальні платежі (водопостачання, електропостачання, тепла енергія та інші послуги), або 50% знижки вартості палива, в тому числі рідкого, в межах норм, встановлених для продажу населення для осіб, які

проживають в будинках, що не мають центрального опалення та ін. [6].

Зневіреність співробітників у компенсування діючої системи надбавок в разі скорочення пільг внаслідок девоєнізації структури Служби безпеки України є одним із факторів, що суперечить реалізації цього процесу. Але прирівнювання статусу співробітника СБ України до статусу інших державних службовців має стати якісним показником демократизації правової ланки нашої держави, яка є невід'ємним чинником втілення європейських стандартів у політичну систему України. Влучно окреслює дане питання відомий афоризм: «Демократія – це в першу чергу система узгодження суспільних інтересів, що дає можливість враховувати інтереси різних груп громадян і громадських структур, що виключає диктатуру як більшості, так і меншості». Саме прийняття окремих рішень щодо вдосконалення правової системи та втілення їх у життя має слугувати передумовою реформування усього державного устрою.

Висновки. Розроблювані концепції реформування правоохоронної системи держави, у т.ч. і її складової – девоєнізації, мають вичерпно окреслювати шляхи підвищення ефективності діяльності як СБУ, так і правоохоронної системи в цілому, на основі оптимізації її структури, підвищення рівня координації діяльності, покращення її фінансового, матеріально-технічного, організаційно-правового і кадрового забезпечення, тобто, відповідати принципам національної безпеки України.

Анотація

У статті здійснено науково-теоретичне дослідження проблеми девоєнізації СБУ на сучасному етапі проведення в Україні ефективних державно-правових реформ та розбудови дієвої системи правоохоронних органів.

Ключові слова: Служба безпеки України, реформування, правоохоронні органи, девоєнізація, національна безпека.

Анотація

В статті здійснено научно-теоретичне дослідження проблеми девоєнізації СБУ на сучасному етапі проведення в Україні ефективних державно-правових реформ і розвитку дійсної системи правоохоронних органів.

Ключеві слова: Служба безпеки України, реформування, правоохоронні органи, девоєнізація, національна безпека.

Savchenko A.V., Vikhliayev M.Yu. Demilitarization of SSU: reformatinal step towards European integration

Summary

In an article is carried out scientific and theoretical study of the problem of before war period at the present stage in Ukraine of the effective State-legal reforms and the development of an effective system of law enforcement.

Key words: Ukrainian Security Service, reform, law enforcement, before war period, national security.

Список використаних джерел:

1. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 березня 1992 р. № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
2. Про основи національної безпеки: Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-ІУ // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
3. Служба безпеки України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knowledge.allbest.ru>.
4. Служба безпеки України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knowledge.allbest.ru>.
5. До проблеми реформування СБУ в контексті євроінтеграції / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.social-science.com.ua>.
6. Інформація про пільги, передбачена чинним законодавством для осіб різних пільгових категорій / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.phm.org.ua>.
7. Картавцев В.С. Закон «Про службу безпеки України – у відповідність з вимогами часу / В.С. Картавцев, О.І. Черноусенко. Наук. вісн. Нац. акад. Служби безпеки України. – 1995. – № 1. – С. 7-15.